

צילום: רפי קוז

עומדים (מימין לשמאל): ניצן שדה, יאנה זלטקין, סיון שוסטרמן, מירית ישראלי, מעיין נחמני, לידר יששכר, רותם טרכטנברג, אבנר כהן-זמיר, איסלאם אבו אסעד, עליזה סיגל, יושבים (מימין לשמאל): שי גולדפרב, יעל פולברמכר, יריב פניגר, אדם לפסטיין, אורית פרנפס, איתי פולק, אסף משולם. (לא מופיעות בצילום - מאיה בוזו-שוורץ והדס נגר-תורג'מן)

"אנחנו רוצים יותר נתונים ופחות סיפורים"

מחקר של "המעבדה לחקר הפדגוגיה" מספק תמונה חדשה ומדויקת של המציאות בכיתות בבתי ספר יסודיים בישראל. המחקר חסר תקדים בשיטתיות, ביסודיות וביומרה שלו. המסר הוא: קודם תכירו את המציאות בכיתות, אחר כך תעשו רפורמות

יורם הרפז

כמעט לא צריך ליוזם. המורות פונות אליך כדי לחלוק מחשבות, והמנהלת קוראת לך פתאום כדי לשתף אותך באיזה פרויקט מעניין שהיא מקדמת. אבל אתה נשאר אורח, מציצן, ולא תמיד נעים לחשוף בפניך אירועים מסוימים, למשל שיעור שלא עלה יפה, ויכוח בתוך הצוות או תלמיד שנפל ונפצע. במקרה כזה, מתרחקים קצת ומאפשרים פרטיות. עם זאת מעולם לא ניסו לסגור בפניי דלתות או להוציא אותי מהחדר ברגעים מביכים. ברוב המקרים המורות פשוט אמרו לי 'רצית לראות את חיי בית הספר? אז גם זה חלק מהם'. אתה מסתובב בבית הספר ללא מכשירי הקלטה וצילום ורואה הרבה, ומה שאתה רואה מרחיב את התצפיות שלך בכיתה".

אולי אתה רואה יותר כאשר אתה ללא מכשירי צילום והקלטה? אולי כשאתה נכנס לכיתה עם המבט החקרני שלך ועם מכשירי התיעוד, המורה והתלמידים מתנהגים באופן לא טבעי, עושים לך פרזות?

איתי: "אני לא חושב. המורה והתלמידים יודעים שאנחנו חוקרים ולא מפקחים; באנו לצפות וללמוד, ולא לתת הוראות. אחרי כמה ימים של תצפית, אתה הופך לחלק מ'הציד' של הכיתה ולא שמים לב אליך. גם הצילומים נעשים בתכיפות רבה ואינם מאפשרים למורות להתכונן. נכון, היו מקרים בוודים בתחילת המחקר שמורה ביקשה ממני לעצור את ההקלטה לכמה שניות כדי להרגיע את התלמידים, אבל בשום מקרה לא ביקשו ממני 'למחוק שיעור' כי המורה לא הייתה מרוצה ממנו. בפעם הראשונה שצילמנו בוודאו בשיעור של אחת המורות, שני תלמידים הפריעו נורא לאורך כל השיעור. בסוף השיעור המורה הביעה אכזבה מהתנהגותם דווקא בשיעור שבו צילמתי, אבל לא ביקשה שנתעלם מהשיעור ונעשה 'ריסט'. ההפרעות של תלמידים מלמדות שהצילום שלנו לא השפיע עליהם, בטח לא לטובה".

יריב: "באופן עקרוני נוכחות של חוקרים בכיתה עלולה להשפיע על מה שמתרחש בה, אבל אנחנו נמנעו במודע מלהיכנס לכיתות של מורים חדשים או חסרי ביטחון, שהנוכחות שלנו עלולה לאיים עליהם ולהשפיע על התנהגותם".

אז המורות אינן 'מורות ממוצעות' – הן לא מייצגות, הן מורות ותיקות וטובות במיוחד.
יריב: לא שאפנו לייצג במדויק את כלל מורי ישראל וגם לא את כלל מורי היסודי בחינוך הממלכתי-חילוני. אם היינו מתרכזים בבתי ספר חלשים מאוד, אולי היינו רואים יותר בעיות ופחות פדגוגיה, פחות הוראה ולמידה – שאותן אנו רוצים לחקור. אבל בתי

7 פני שלוש שנים הקים פרופ' אדם לפסטיין את "המעבדה לחקר הפדגוגיה" במחלקה לחינוך של אוניברסיטת בן-גוריון "במטרה לחזק את היסודות האמפיריים בדיון החינוכי ולקדם שיח חינוכי שמתבסס על ממצאים מהשדה ולא רק על תאוריות או אידאולוגיות". לדעת לפסטיין "הידע שלנו על החינוך בישראל נשען בעיקר על הישגי התלמידים במבחנים משווים, על סיפורים אישיים ושמועות, ולא על היכרות קרובה, מבוססת מחקר, עם שגרת היום יום של מורים ותלמידים בכיתות. מחקרים על רפואי החיים בכיתות בית ספר נעשו ונעשים בארצות הברית, באנגליה, בסינגפור ובמקומות אחרים. רצינו מחקר דומה שיבדוק את המציאות הפדגוגית בישראל. עשינו צעד ראשון, מחקר על בתי ספר יסודיים בחינוך הממלכתי-עברי, ואנחנו נערכים לצעד הבא – מחקר על בתי הספר במגזר הממלכתי-דתי ובמגזר הערבי".
את המחקר עשו 18 חוקרים חדורי שליחות בשני בתי ספר יסודיים. בכל בית ספר עבד חוקר אחד בקביעות וחוקרים אחרים הצטרפו אליו מדי פעם – בבית הספר ובמעבדה. החוקרים צילמו והקליטו 112 שיעורים בשבע כיתות – מכיתה ג' עד ו' – ואחר כך ישבו במעבדה, צפו בצילומים, האזינו להקלטות וניתחו אותם. הממצאים פורסמו ברוח בשם "פדגוגיה בישראל: פעילות ושיח בכיתות הלימוד (בחינוך היסודי הממלכתי-עברי)". ראו באתר <http://dialogicpedagogy.com/israeli-pedagogy>.
מעולם לא נעשה בישראל מחקר מקיף ושיטתי כל כך על ההוראה והלמידה בכיתות. הממצאים הרבים שחוקרי המעבדה לחקר הפדגוגיה פרסמו מתכנסים לשאלה אחת: האם יש "פדגוגיה ישראלית". אני משוחח על כך ועל עוד דברים עם חמישה מהחוקרים שהובילו את המחקר: פרופ' אדם לפסטיין, ד"ר יריב פניגר, ד"ר עליזה סיגל, איתי פולק ומירית ישראל.

=

איתי, כתבת בין השאר את הפרק הראשון ברוח, המתאר כיצד נראה יום בחייו של חוקר [ראו להלן]. איך הוא נראה?

איתי: "קובעים מראש עם המורות, נכנסים לשיעורים שלהן עם מכשירי צילום והקלטה, צופים ומתעדים. אבל רוצים לראות יותר – לראות הכול. כאשר אתה נמצא בבית הספר שעות רבות ונעשה מוכר, אתה יכול ליוזם שיחות עם המנהלת, המדריכה, המורים והילדים ולהפיק ידע מועיל. למעשה, אתה

מטלטלות, למשל שמטרת בית הספר היא להבין תלמידים לחיים מנוכרים בהמון, לחיות תחת פיקוח ולציית.

עליזה: "נכון, אבל אנחנו אימצנו במודע גישה אחרת: אנחנו משמענו את המבט שלנו. ג'קסון ואנתרופולוגים שבאו בעקבותיו התרשמו וכתבו, ולעתים קרובות התובנות שלהם היו מוכנות מראש. המבט שלנו קפדני הרבה יותר, שיטתי ומדויק יותר. ברור שיש מידה גדולה של פרשנות בכל עבודת מחקר, אבל אנחנו אפשרנו לנתונים לדבר כמה שיותר. אנחנו מצלמים את הכיתות ואחר כך מריצים את הסרטים שוב ושוב כדי להפיק נתונים כמותיים. עם זאת אנחנו גם מנתחים את המיקרו-פרקטיקות שמתרחשות בכיתה ומכלילים מתוכן."

הקוראים רוצים פחות נתונים ויותר סיפורים.

עליזה: "אנחנו רוצים יותר נתונים ופחות סיפורים. זה בדיוק הפריקט שלנו – לדרוש מאנשים להכיר את המציאות בכיתות לפרטיה לפני שהם מספרים עליה סיפורים. אנחנו לא מדברים על 'הוויה בית ספרית' או על 'הוויה בית ספרית', על התרשמויות ותובנות; אנחנו מדברים על עובדות, על מה שבאמת מתרחש בהוראה ובלמידה בכיתות. ומתוך הניתוח הכמותי והאיכותי שלנו אנחנו מגיעים לתמונה רחבה יותר."

יריב: "אין בארץ, וגם בארצות רבות אחרות, התבוננות ברזולוציה עדינה כזאת. האינטראקציה בין מורים לתלמידים לא נחקרת בקפדנות הראויה. אבל, כאמור, אנחנו לא רק אוספים נתונים, אלא מנסים גם להבין מהי המשמעות הרחבה יותר שלהם. אנחנו סופרים עצים אבל מתעניינים גם ביער."

תנו דוגמה. איך אתם יוצאים מנתונים להכללה מעניינת?

יריב: "מצאנו, למשל, כלומר קודדנו וכימתנו, שהמורות נותנות הרבה משוברים חיוביים לתלמידים ומעט משוברים ביקורתיים. כשחיברנו את זה לנתונים שאספנו על מטלות ועל הדרך שבה המורות נותנות משוברים, הגענו למסקנה שהן רוצות לחזק את הדימוי העצמי של התלמידים ולתת להם חוויה של הצלחה. יש לזה מחיר: ויתור כלשהו על אֶתגור התלמידים ורמה אינטלקטואלית פשרנית. או למשל מצאנו שבנים משתתפים בשיעורים יותר מבנות. מה זה אומר? שהתחרות על השתתפות בשיעור ודיבור ללא קבלת רשות מיטיבה יותר עם הבנים."

אדם: "גם אנחנו יכולים לספר סיפורים, אבל בחרנו במודע להיצמד לנתונים. למשל,

ככיתות בישראל. מטרת המחקר שלנו היא לעודד אנשי חינוך נוספים להתבונן באופן כזה בכיתותיהם. המחקר שלנו מספק מודל וכלים שעשויים לסייע להם לעשות זאת."

האם פיתחתם שיטה מיוחדת וכלים ייחודיים לצפייה בכיתות ולניתוח התצפיות?

אדם: "בנינו על שיטות מחקר קיימות, על מערכות מקובלות לניתוח השיח בכיתה, אבל פיתחנו גם כטגוריות חדשות שמתאימות למציאות הישראלית. למשל, בכיתות בישראל יש תחרות נמרצת מאוד על קבלת רשות דיבור – מה שאינך רואה בכיתות במקומות אחרים, למשל באנגליה או בסינגפור. היה צורך לפתח כטגוריות חדשות כדי לתאר את המציאות הישראלית הייחודית הזאת."

אדם: "גם אנחנו יכולים לספר

סיפורים, אבל בחרנו במודע

להיצמד לנתונים. למשל,

אנחנו יכולים לספר, כמו כולם,

שבכיתות יש הרבה שינון ואין

חשיבה. ואנחנו יכולים להוסיף

לכך אזהרה שאם המצב הזה

יימשך, המדינה תקרוס –

ואז נקבל כותרות בעיתונים

בנוסח 'דוח חדש מתריע...'

מירית: "מערכת קידוד הנתונים שלנו נבנתה בשני משורים במקביל: התחלנו מתוך הספרות המחקרית הקיימת ולקחנו ממנה גישות וכלים, אבל מהר מאוד התחלנו להמציא כטגוריות מתוך השיעורים שתיעדנו. כאשר תופעה כלשהי חזרה על עצמה בכמה שיעורים אצל כמה מורות, אפיינו אותה והכנסנו אותה לתוך תבנית במערכת שלנו."

הניתוח שלכם קפדני מאוד ולעיתים מייגע. הרבה מדי עצים ופחות מדי יער. אני נזכר בפיליפ ג'קסון, אבי התצפיות בבית הספר, ובספרו מ-1968 "החיים בכיתה" (Life in Classrooms) – הוא תיאר את המציאות בכיתות והגיע לתובנות

הספר שחקרנו הם בתי ספר רגילים, לא בתי ספר ייחודיים או ניסויים ולא של אוכלוסייה אליטיסטית. כך הגדרנו את מושאי המחקר שלנו: בתי ספר רגילים, כאלה שמה שקורה בהם ודאי קורה ברוב בתי הספר."

מירית: "קשה לגייס מורים למחקר מסוג זה. הוא מרתיע. מורים רבים חוששים לפתוח את דלת הכיתה. רק מורים בטוחים בעצמם מסכימים להשתתף במחקר חודרני כל כך."

ללמוד משני בתי ספר, רגילים ככל שיהיו, על כלל בתי הספר?

יריב: "אם היה לנו תקציב היינו חוקרים הרבה יותר בתי ספר. בסינגפור, למשל, מבצעים מחקר דומה אבל עם תקציב גדול פי מאה. הם נכנסים למאות כיתות. אבל הניתוח השיטתי שעשינו, ה'וום אין' שלנו לתוך שני בתי ספר, מפצה על כך; המחקר המעמיק והמוקד שלנו נתן לנו תמונה מציאותית מאוד על מה שמתרחש בכיתות. אין סיבה להניח שמה שראינו בשני בתי הספר שחקרנו ייחודי להם. יש סיבה להניח שמה שקורה בהם דומה מאוד למה שקורה בבתי ספר יסודיים רבים בארץ. חשפנו דפוסים הקיימים ברוב בתי הספר היסודיים, אם לא ככולם. ומה שקורה בבתי הספר היסודיים קורה, אולי בגרסה מעט שונה, גם בבתי ספר על-יסודיים. ואגב, כדי לתמוך במחקר שלנו בשני בתי הספר הוספנו קבוצות מיקוד."

קבוצות מיקוד?

מירית: "כדי לקבל תמונה מהימנה יותר על המתרחש בכיתות, כינסנו קבוצות מיקוד של מורות – שתי קבוצות מכל בית ספר בשישה בתי ספר. הראינו לקבוצות הללו את קטעי הווידאו שצילמנו בכיתות, והנחינו דיון על נושאים שונים שעלו מתוך הווידאו. הדיונים בקבוצות המיקוד הראו לנו שיש דמיון מהותי בין מה שקורה בשני בתי הספר שצפינו בהם ובין ששת בתי הספר של קבוצות המיקוד."

יריב: "קבוצות המיקוד לא רק תיקפו את הממצאים שלנו משני בתי הספר שחקרנו, אלא גם אפשרו לנו לשמוע את המורות – מה דעתן על התנהגות המורות שצפו בהן. כולם מדברים על מה קורה בכיתות, אך לא שואלים את המורים – הם מעצבים את המציאות הזאת ומכירים אותה יותר טוב מכל אחד אחר."

אדם: "אולי הנתונים שהכחנו אינם משקפים באופן המדויק ביותר את מה שקורה בכל הכיתות בכל בתי הספר, ובטח לא בכיתות ובבתי הספר של כל המגורים. אבל אלה הנתונים המקיפים והשיטתיים ביותר שנאספו אי פעם על דפוס ההוראה והלמידה

ד"ר עליזה סיגל

ד"ר יריב פניגור

איתו פולק

מירית ישראלי

פרופ' אדם לפשטיין

שלנו. המציאות, לדעתנו, היא נקודת המוצא המועילה ביותר למחשבת החינוך, ולא פנטזיות."

מירית: "כאשר הראינו קטעים מתוך השיעורים למורות בקבוצות המיקוד ובמסגרות אחרות, המורות מיד הציעו מטרות נוספות שהיה אפשר להשיג בקטע כזה או אחר של השיעור, והוסיפו עוד צורך שהיה אפשר לספק. רק אחר כך, לאחר הנחיה שלנו, הן התחילו לאתר מטרות שהושגו וצרכים שסופקו בקטע שצפו בו. כאשר המורות הפנו את המבט למה שיש ולא למה שצריך להיות, הן התחילו להבין כמה היש מורכב, כמה השיעורים מורכבים – גם אלה שהן עצמן מנהלות בכיתותיהן – וכמה מטרות וצרכים מצליחות המורות בסרטים, והן עצמן, להשיג ולספק בפרק זמן מוגבל של שיעור."

ממה נובעות המטרות הרבות והסותרות במערכת החינוך שלנו?
יריב: "בעיקר ממבנה מערכת החינוך שלנו. מצד אחד היא ריכוזית מאוד ומצד אחר מבוזרת – מגורים, מחוזות, תחומי ידע ועוד. כל מוקד כזה יזום מדיניות ומוציא הוראות".
אדם: "אנחנו חברה רבת שסעים, וכל קבוצה בחברה רוצה לקדם ערכים אחרים. כל זה מתנקז לכיתה. גם חינוך לאומי וגם חינוך לחשיבה ביקורתית – הכול בשיעור אחד".
עליזה: "גם השיח הקונסטרוקטיביסטי השולט בעשורים האחרונים בשיח החינוכי כרוך בסתירות משלו. מצפים מהילדים שיבנו ידע, אבל כיצד אפשר לבנות ידע ללא בסיס ידע, ללא הקניית ידע? זה אחד הדברים המעניינים שראינו בכיתות – ההקניה נעשית בתהליך של הבניה משותפת, שבו בעיקר משתמשים בידע קודם של התלמידים על חשבון רכישת ידע חדש".

בהסברים שלכם הסרה הפרספקטיבה הכוחנית; בלומר, הדינמיקה בכיתה נובעת

איתו: "יש כמובן תלמידים שקשה לגייס לשיעור, והרבה פעמים הם סוחטים המון תשומת לב מהמורה, אבל אם מסתכלים על הכיתה כמכלול, לא נכון לדעתי לתאר את היחסים בכיתה כיחסי כוח"

והפוטנציאל האינטלקטואלי והפרדגוגי של תכנית הלימודים ממומש באופן חלקי. המטרות הפשטניות נותנות לתלמידים חוויה מיידית של הצלחה, אך לא בטוח שהן תורמות לתחושת מסוגלות ולהתנסות משמעותית בלמידה. כאמור, הסיבה לכך איננה המורים והמורות – הם לרוב מקצועיים מאוד – אלא קובעי המדיניות, שאינם עושים סדר עדיפויות במטרות החינוך."

אתם מראים את הנתונים לקובעי המדיניות?

אדם: "כן, זה אחד מיעדי המחקר שלנו. בשנה שעברה בלינו שעות רבות בדיונים מבוססי נתונים עם כל המפקחים של מחוז מרכז של משרד החינוך בעקבות שיתוף פעולה שנוצר עם מנהלת המחוז, עמליה חיימוביץ'. עמליה ביקשה מאתנו להציג את הממצאים שלנו למפקחי המחוז. הראינו להם קטעי סרטים וממצאים כמותיים ושוחחנו אתם על המשמעויות שלהם. אתה צריך לראות איזה כוח יש להצגת ממצאים על אנשי חינוך בלי פרשנות כמעט. אתה מציג ממצאים ומשאיר להם להסיק מסקנות."

איך המפקחים הגיבו, למשל, על ריבוי המטרות?

אדם: "בהתחלה הם הוסיפו עוד מטרות – רשימה איך-סופית של מטרות. כל מפקח הוסיף את מה שחסר לו בשיעור שצפה בו. אנחנו כיוונו אותם לנתח את מה שיש במקום את מה שחסר – דבר לא מקובל בשיח החינוכי

אנחנו יכולים לספר, כמו כולם, שבכיתות יש הרבה שינון ואין חשיבה. ואנחנו יכולים להוסיף לכך אזהרה שאם המצב הזה יימשך, המדינה תקרוס – ואז נקבל כותרות בעיתונים בנוסח 'דוח חדש מתריע...'. אבל הסיפור הזה, כמו רוב הסיפורים על הכיתות בישראל, פשוט לא נכון – ודאי לא בכיתות בבתי הספר היסודיים. אנחנו לא מנסים ליצור דרמה, אלא דיון רציני; אנחנו רוצים תיאורים מועילים – תיאורים מדויקים ככל האפשר של המציאות בכיתות. למשל, תיאור של המורות הנאלצות לתמרן בין מטרות רבות, חלקן סותרות."

יריב: "אם אתה רוצה לקדם למידה משמעותית, אתה חייב לדעת את זה, לדעת באיזו מציאות אתה רוצה לעשות למידה משמעותית".

ריבוי מטרות סותרות היא אחת התובנות העיקריות של המחקר שלכם.

עליזה: "נכון, וזהו אתגר גדול מאוד לא רק למורים אלא גם לקובעי המדיניות. קובעי המדיניות אינם יכולים להנחית על המורים את כל המטרות החינוכיות הטובות שיש בעולם, מטרות שלעיתים מתנגשות זו עם זו – גם תוכן וגם מיומנויות, גם ידע וגם חינוך לערכים, גם אתגר שכלי וגם טיפוח רגשי".

איתו: "הבעיה היא שרוצים לעשות הכול – לממש מטרות חינוכיות רבות וטובות – ואז מתקבל ערפל חינוכי. המורות, למשל, רוצות לפתח 'מיומנויות חשיבה מסדר גבוה', אז הן מבקשות מהתלמידים להשוות בין העמדות של בן-גוריון ושל בגין בפרשת אלטלנה [ראו להלן]. אבל הן לא ממצות את המהלך הזה כי הן ממהרות לעבור למהלך הבא – לחנך לערך של מנהיגות לאומית לאור המודל של שני המנהיגים. בסופו של דבר הן מתרכזות בעיקר ביהוי התכונות של שני המנהיגים. כמו בהרבה מקרים אחרים, מטלה מורכבת הופכת למטלה פשטנית,

רפורמה שהשטח לא יכול לבצע ולכן צריך עוד רפורמה... אנחנו אומרים, תעברו עם מה שיש, כי אם לא תעברו עם מה שיש לא תצליחו לשנות אותו".

אדם: "רובן המכריע של הרפורמות לא חודרות לכיתה; הן לא חודרות משום שאינן מותאמות למציאות הכיתה. המציאות בכיתה חותרת נגד כוונותיהן היפות ביותר של יוזמי הרפורמות. במקום שהרפורמות ישנו את המציאות בכיתות, המציאות בכיתות משנה את הרפורמות. זה לא סיפור מקומי, זה סיפור גלובלי; זה קורה בכל מקום בעולם. לכן, במקום להתחיל עם אידאלים חינוכיים מרוממי נפש, אנחנו מציעים להתחיל במציאות ולהתאים אליה את האידאלים שלנו".

האם התגלה לכם בעקבות המחקר משהו חדש על המציאות בכיתות, משהו שלא ידעתם מתוך החוויות שלכם בתלמידים?
איתי: "הנתונים שהפקנו חדשים לי, אך הכיתה בכללה לא הפתיעה אותי, היא מוכרת לי. ישנם כמובן דברים חדשים שלא היו בזמני כתלמיד, למשל טלפונים ניידים. התקשורת הסלולרית מאפשרת קשר רצוף ומידי בין המורים להורים. מורה מסיימת שיעור ומסמסת לאימא של תלמיד שנראה מוטרד או הפריע. זה חדש לי, וזה מעיד על כוחם הרב של ההורים – מה שלא היה בזמני ההורים הם גורם חדש שהמורים חייבים להתחשב בו".

עליזה: "מידת ההשתתפות וריבוי המשתתפים בשיעורים היא דבר שלא הכרתי בכיתה שבה למדתי בממפיס, טנסי. כשאני הייתי תלמידה, הכיתה האמריקאית הייתה הרבה יותר צייתנית וחותרת ליתר צייתנות. ההתרשמות העמוקה שלי כחוקרת היא מהאינטנסיביות העצומה של חיי הכיתה בישראל. כל כך הרבה מתרחש שם, והכול באמצעות דיבור".

מה אתם מקווים שהמחקר שלכם יעשה?
אדם: אני מקווה שהוא יעורר דיון, ובעקבות הדיון ייערכו עוד מחקרים נוספים מסוג זה. מחקר מקיף ומעמיק עשוי למקד את הדיון החינוכי בנושאים שלא קיבלו עד כה מספיק תשומת לב. אני גם מקווה שיהיו כאלה שיתקשו לקבל את הממצאים שלנו ואת האופן שבו פירשנו אותם, ושגם זה יוביל למחקרים נוספים. אין לנו ציפייה שהמחקר יספק תשובה על השאלה מה צריך לעשות. זו שאלת השאלות, ושום מחקר אינו יכול ואינו צריך לענות עליה. אבל מחקר טוב עשוי לספק בסיס לתשובות מציאותיות על שאלה זו".

לא תכובר. זה ייחודי לנו. מצד שני יש לנו גם בעיות אופייניות. הפדגוגיה הישראלית מעדיפה הכלה ושמירה על דימוי עצמי חיובי גם במחיר של הימנעות מתיקון טעויות ואתגור התלמידים. רוח דמוקרטית בתוספת שיח קונסטרוקטיביסטי גורמת למורים לשתף תלמידים רבים ככל האפשר ולבסס חלק ניכר מהשיעור על חילוץ ידע קיים במקום על קידום ידע חדש. אין משבר בכיתות, כמו שנהוג לחשוב, אבל בהחלט יש על מה לעבוד".

עליזה: "גילינו דפוס השתתפות בשיעורים שייחודי לנו: כולם מדברים בו-זמנית – וזה עובד. המורה שואלת, התלמידים עונים בלי לקבל רשות, והמורה מארגנת את הדברים. זה לא קורה, למיטב ידיעתי, בשום מקום אחר".
איתי: "כמובן, יש מחיר לדפוס הזה. למשל, תשובות שגויות אינן זוכות לתשומת

יריב: "המחקר המעמיק והמוקפד שלנו נתן לנו תמונה מציאותית מאוד על מה שמתרחש בכיתות. אין סיבה להניח שמה שראינו בשני בתי הספר שחקרנו ייחודי להם. יש סיבה להניח שמה שקורה בהם דומה מאוד למה שקורה בבתי ספר יסודיים רבים בארץ"

לב, והמורה לא תמיד מצליח להפיק תועלת מאי-הבנות של תלמידים. גם תשובות טובות לא תמיד זוכות לדיון מעמיק".

עליזה: "שומעים יותר קולות וזה טוב, אבל הדיון לא מספיק רציף ומתפתח. האתגר שלנו הוא להנחיל בכיתות תרבות דיון שלא תקפיא את הדיון, אלא תשרג אותו".

האם המחקר שלכם אינו מחזק עמדה שמרנית? המציאות בכיתות היא עובדה שיש לקבל; אפשר לשפר אותה, אבל זה מה יש, עם זה צריך לעבוד.

עליזה: "אין לנו בשורה, וזה מכוון. אנחנו אומרים שזה השטח ואתו צריך לעבוד. בעצם, זו הבשורה שלנו. במקום עוד

לא רק ממשורות רבות וסותרות, אלא גם, אולי בעיקר, מניסיונם של המורים לשמור על כוחם בכיתות; עליהם לשלוט בשלושים-ארבעים ילדים שאין להם עניין במה שהם רוצים ללמד אותם.

אדם: "הכיתה כזירה של מלחמת הישרדות היא עוד אגדה אורבנית שאין לה אחיזה במציאות שנתקלנו בה. לא ראינו הרבה מאבקי כוח בכיתה".

איתי: "זה נכון שמורים מרגישים ככה לפעמים ומתארים את הכיתה כזירה. אבל לנו, המתבוננים מבחוץ, נראה שרובם מסתדרים לא רע בכלל. יש כמובן תלמידים שקשה לגייס לשיעור, והרבה פעמים הם סוחטים המון תשומת לב מהמורה, אבל אם מסתכלים על הכיתה כמכלול, לא נכון לדעתי לתאר את היחסים בכיתה כיחסי כוח".

יריב: "יש אי-שקט בכיתות, אבל המורים מצליחים בדרך כלל לתעל אותו לכיוונים חיוביים. יש לאי-השקט הזה גם צד חיובי – המורים אינם צריכים לעודד השתתפות בשיעורים".

אדם: "הראיתי את הממצאים שלנו לחוקרים עמיתים בסינגפור, והם התמלאו קנאה. מידת ההשתתפות בכיתות ישראליות הדהימה אותם. אצלם המורים עובדים קשה מאוד כדי להשיג מעט ממנה. הראיתי להם קטע וידאו של 'חילוץ' – דפוס שבו המורה מחלצת מהתלמידים ידע [ראו להלן]; מבחינתם זה לא היה חילוץ, אלא דיון ער ויצירתי".

אבל הם ראשונים בליגת המבחנים הבינלאומיים ואנחנו בתחתית הליגה.

יריב: "מה מבחני פיזה אומרים לנו? שהתלמידים מאומנים יותר או פחות במתן תשובות על שאלות מבחן. ברור שבמקום שיש בו יותר סמכות ומשמעת, יש ציונים גבוהים יותר בפיזה".

אז מצבנו טוב; הכיתות רוחשות למידה.

איתי: "מהרבה שיעורים יצאתי בהרגשה טובה, ואפילו טובה מאוד. היו רגעים שרציתי להצטרף בעצמי לדיונים ונאלצתי לרסן את עצמי. ברוב המקרים השיעורים לא נמרחו, אלא היו אנרגטיים מאוד. כמובן, היו גם לא מעט מקרים שבהם חשבתי שהיה אפשר להעמיק יותר בהוראת התכנים או המיומנויות".

אז יש פדגוגיה ישראלית?

אדם: יש, והיא מתאפיינת בין השאר בהשתתפות, לעתים נלהבת, בשיעורים. יש מידה רבה של הכלה – אין תלמיד שדעתו